

De plateelpijp van een handelaar in paarspetten en blauwen

Bert van der Lingen (bertvanderlingen@tabakspijp.nl)

Inleiding

Twee jaar geleden vond Inze du Bois in Nieuwkoop een fraaie tabakspijp op een oude vuilstort met stadsafval uit Leiden. De pijp is van gietklei gemaakt en heeft een bulldog model ketel met een korte zadelsteel. Aan het steeleind zat oorspronkelijk een vierkant nikkel busje met firmanaam, waarin een roer stak. Het gaat om een plateelnaampijp met aan de achterzijde de tekst "A.M. BOON GROOTHANDEL IN AARDAPPELEN LEIDEN" in gele beschildering, met een omlijsting van lijnen en stippen in groene beschildering die aan weerszijden van de ketel uitlopen in een spiraal van driehoeken. Plateelnaampijpen zijn doorrokers die volgens een door de afnemer opgegeven voorstelling werden beschilderd. Wie was deze A.M. Boon en wat is er over zijn handel te vertellen.

Vader en zoon Boon

Abraham Mattheus Boon wordt op 20-12-1881 te Leiden geboren en trouwt daar op 27 april 1908 met Josina van Geelen uit Utrecht.¹ Zijn ouders, Mattheus Boon en Maria Catharina Mieremet, wonen op de Levendaal 25.² Mattheus wordt in 1896 al aardappelhandelaar genoemd. A.M. Boon wordt

Plateelnaampijp A.M. Boon groot-handel in aardappelen, Leiden.

in het bevolkingsregister koopman genoemd. Na het huwelijk betrekken zij een pand op de Oude Herengracht 24, op de hoek met de Haven waar zich ook het bedrijf bevindt. Op 2 november 1908 wordt dochter Maria Geertruida geboren en op 14 november 1909 Lambertus Mattheus.³ In april 1908 krijgt Boon een "telephoon" aansluiting (nr. 692) om beter bereikbaar te zijn voor leveranciers en cliënten. In deze jaren zijn nog maar weinig mensen telefonisch bereikbaar. Vanaf 1910 worden vader en zoon met regelmaat samen in advertenties genoemd. Boon verkoopt zowel aan detaillisten als aan particulieren. Kennelijk gaan de zaken goed aangezien hij al in 1911 een pakhuis "vorstvrij en het liefst aan vaarwater gelegen" te huur vraagt.⁴

Afslag van Aardappelen.

Heden versch uit den kuil aangevoerd: **puike Paarspetten van af 16 en 18 Cts.** en **mooie Drielingen voor 12 Cts. de vijfkop.**

Aanbevelend, **A. M. BOON,**

Oude Heerengracht 24, hoek Haven

6877 18

Leidsch Dagblad, 20-05-1908, p. 7.

Zeeuwsche Paarspetten en andere aardappelen

Kort na terugkeer in Leiden en zijn huwelijk verschijnt op 20 mei 1908 de eerste advertentie van A.M. Boon. Mogelijk begint hij in dat jaar zijn eigen bedrijf. In het Leidsch Dagblad adverteert hij met "*versch uit den kuil aangevoerde puike Paarspetten vanaf 16 en 18 Cts en mooie Drielingen voor 12 Cts de vijfkop*".⁵ Een maand later worden ook vers aangevoerde 's-Gravenzandsche nieuwe aardappelen vanaf 26 en 28 Cents per Vijfkop, 3 en 4 Cents per pond en mooie Drielingen aangeboden.⁶ Een vijfkop is een inhoudsmaat waarmee droge waren werden gemeten. Aardappelen werden niet per kilo gekocht, maar per "kop", een ronde ijzeren maat, de vijfkop had een gewicht van 9 kg.

In maart 1910 worden "*prima puike Zeeuwsche Paarspetten en Blauwen van af 20, 22 en 24 Cents, alsmede zeldzame grove Eigenheimers, Bravo's en Paarspetten (Drielingen), van af 16, 15 en 13 Cents*" aangeboden. Deze aardappels zijn verkrijgbaar bij A.M. Boon op de Oude Herengracht 24 en bij M.Th. Boon, Levendaal 25.⁷ Het is een vroege advertentie waarin vader en zoon samen worden genoemd. Andere soorten zijn Westlandsche soorten, extra fijne Duingraafjes,⁸ Friesche Eigenheimers⁹ en prima puike 's-Gravenlandsche Zandaardappelen tegen scherp concurrerende prijzen.¹⁰

Bij de meesten van ons zullen deze namen, met uitzondering van de Eigenheimer, onbekend in de oren klinken.

De Eerste Wereldoorlog

Hoewel de Eerste Wereldoorlog buiten Nederland wordt gevoerd brengt die schaarste aan primaire levensbehoeften waardoor het voor lokale overheden noodzaak wordt om op te treden. Gemeenten kopen producten om ze door te verkopen aan plaatselijke bedrijven of verkopen die zelf aan hun burgers. In het voorjaar van 1915 wordt door de rijksoverheid een begin gemaakt met de distributie van goederen. Het argument is niet in eerste instantie de schaarste aan producten maar de prijsstijging van belangrijke voedingsmiddelen.

Vooraf de laagste inkomensgroepen worden de dupe en besloten wordt aan gemeenten de belangrijkste voedingsmiddelen, waaronder aardappelen, beschikbaar te stellen ten behoeve van de on- en minvermogenden. Nederland heeft echter behoefte aan kolen uit Duitsland en de Duitsers willen in aardappelen worden betaald. Hoewel ons land in principe voldoende aardappelen voor eigen behoefte produceert ontstaat hierdoor een tekort. In augustus 1916 besluit de regering tot invoering van de Distributiewet om de schaarse goederen zo eerlijk mogelijk te verdelen.¹¹

In Leiden zijn vanaf 10 maart 1916 "*Gemeente-aardappelen*" te koop voor 23 cent per 9 pond. A.M. Boon, zijn vader en een klein aantal andere handelaren zijn aangewezen om als verkooppunt te dienen. De aardappelen mogen alleen worden verkocht bij hoeveelheden van ten hoogste 9 kg en alleen aan in Leiden woonachtige min-gegoeden.¹² Er worden Bravo's en Zeeuwse paarsputten verkocht. De prijzen stijgen snel. Een jaar later kosten de Bravo's 27 cent per 9 pond¹³ en de Zeeuwse paarsputten voor 33 cent.¹⁴ Twee weken later is de prijs van de Zeeuwse paarsputten verhoogd naar 35 cent per 9 pond (vijf kop).¹⁵ Het is daarom opmerkelijk dat Boon twee maanden later 'gewone' aardappelen, eigenheimers en blauwen voor 23 en 25 cent per 9 pond verkoopt.¹⁶ In oktober zijn de prijzen zelfs gestegen tot 45 cent per 9 kg.¹⁷ Ondanks dat de prijzen in een half jaar bijna zijn verdubbeld en er schaarste zou worden verwacht, is er volgens de advertenties van Boon sprake van voldoende en verse aanvoer. Het is niet opmerkelijk dat we in deze periode geen advertenties zien waarin Boon naast consumptie aardappelen ook krielaardappelen als varkensvoeder verkoopt.¹⁸ In de crisisjaren zal hier wel een einde aan zijn gekomen. In september 1916 verkoopt hij nog wel verse wortelschillen als veevoeder.¹⁹

Het vertrek van Boon

In augustus 1916 zoekt Boon nog een “*flinke jongen*” voor zijn aardappelhandel²⁰ en in september plaatst hij zelfs een advertentie voor twee flinke werkjongens die tegen hoog loon bij hem willen werken.²¹ Daarna is het lange tijd stil. Volgens het Bevolkingsregister van Leiden vertrekt hij op 5 juli 1918 naar Oegstgeest.²² Op 27 juli 1918 wordt zijn broer, de aardappelkoopman Ferdinand Boon,²³ op het adres Oude Herengracht 24 ingeschreven.²⁴ In oktober verschijnt een advertentie met de kop “*Aardappelenbericht*”, waarin we lezen: “*Heden opening van de alom gunstig bekend staande Aardappelhandel voorheen A.M. Boon, Oude Heerengracht 24, hoek Haven. Tel. Interc. 692. F. Boon*”.²⁵ Ferdinand stopt al in 1921 met de aardappelhandel en vertrekt naar Rotterdam.²⁶

Conclusie

De firma A.M. Boon is in 1908-1918 werkzaam geweest. De in Nieuwkoop gevonden plateelnaampijp heeft Boon mogelijk ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van zijn bedrijf in 1918 gekregen of bij zijn vertrek naar Oegstgeest in dat jaar. In het Amsterdam Pipe Museum bevindt zich een pijp waarop een timmerman is geschilderd met als tekst “E. SMIT ZEERIJP MR. TIMMERMAN”.²⁷ Deze pijp, die gedateerd wordt 1915-1925, lijkt gezien enkele specifieke kenmerken in het schrift en de wijze van decoreren, door dezelfde persoon te zijn beschilderd. De fabrikant van beide pijpen is niet bekend.

Noten:

¹ Regionaal Archief Leiden (RAL), Trouwen Leiden, Archiefnr. 0516, Inv.nr. 4904.

² Leidsch Dagblad, 06-04-1909, p. 5.

³ RAL, Bevolkingsregister Leiden 1890-1924. Archiefnr. 0516, Inv.nr. 1314, folio 3845.

⁴ Leidsch Dagblad, 10-10-1911, p. 4.

⁵ Leidsch Dagblad, 20-05-1908, p. 7.

⁶ Leidsch Dagblad, 18-06-1908, p. 4 en ibid. 26-06-1908, p. 4.

⁷ Leidsch Dagblad, 03-03-1910, p. 4.

⁸ Leidsch Dagblad, 15-07-1910, p. 4.

⁹ Leidsch Dagblad, 01-08-1910, p. 4.

¹⁰ Leidsch Dagblad, 12-07-1912, p. 4.

¹¹ Dr. Martin Kraaijestein, Nederland in de Eerste Wereldoorlog. Lokale noden en lokaal beleid in Nederland 1914 -1918 (Website:

<http://www.wereldoorlog1418.nl/lokale-noden/#08>)

¹² Leidsche Courant, 09-03-1916, p.3.

¹³ Leidsche Courant, 20-04-1916, p.3.

¹⁴ Leidsch Dagblad, 11-05-1916, p.11.

¹⁵ Leidsch Dagblad, 24-05-1916, p.1.

¹⁶ Leidsch Dagblad, 26-07-1916, p.6.

¹⁷ Leidsch Dagblad, 14-10-1916, p.1.

¹⁸ Leidsch Dagblad, 29-03-1911, p. 8.

¹⁹ Leidsch Dagblad, 23-09-1916, p.15.

²⁰ Leidsch Dagblad, 23-08-1916, p.8.

²¹ Leidsch Dagblad, 06-09-1916, p.8.

²² RAL, Bevolkingsregister Leiden 1890-1924. Archiefnr. 0516, Inv.nr. 1314, folio 3845.

²³ RAL, Bevolkingsregister Leiden 1890-1924. Archiefnr. 0516, Inv. 4761, Aktenr. 854. Geboren te Leiden Ferdinand Boon, 16-07-1896, zoon van Mattheus Boon, koopman, 40 jaar en Maria Catharina Mieremet.

²⁴ RAL, Bevolkingsregister Leiden 1890-1924. Archiefnr. 0516, Inv.nr. 1314, folio 3848.

²⁵ Leidsch Dagblad, 13-10-1917, p.11.

²⁶ RAL, Bevolkingsregister Leiden 1890-1924. Archiefnr. 0516, Inv.nr. 1314, folio 3848. Vertrokken naar Rotterdam 25-04-1921.

²⁷ Amsterdam Pipe Museum, Collectienr. PK 16.275.

NOTEER ALVAST IN UW AGENDA

De ruilmiddag in 2014 wordt op 5 april `gehouden, aanvang 13.00 uur in museum in "t Houten Huis", Tuingracht 13 in de Rijk (Noord-Holland). Komt allen en neem vooral ook tabacologische voorwerpen en boeken mee.